

Boekbesprekingen

Hauwermeiren, Dr. P. van: *Het leesbaarheidsonderzoek*, H. D. Tjeenk Willink b.v., Groningen, 1975, 262 pag., f 36,—, ISBN 9001 37470 0.

Van Hauwermeiren houdt zich reeds geruime tijd bezig met het leesbaarheidsonderzoek. In 1963 publiceerde hij in 'Leuvense Bijdragen' hierover een uitgebreid artikel. In 1972 promoveerde hij te Leuven in de Letteren en Wijsbegeerte op 'Het leesbaarheidsonderzoek, toepasselijkheid op het Nederlands'.

In de huidige publicatie bespreekt hij de wetenschappelijkheid en bruikbaarheid van de formules, onderzoeksmethoden en resultaten van het leesbaarheids-onderzoek in de Verenigde Staten van Noord-Amerika. Hij spitst de vraagstelling toe op de leesbaarheidsmeting en -predictie. Het werk draagt duidelijk het karakter van een inleiding. Van Hauwermeiren laat in dit boek onbesproken de talrijke publicaties over de leesbaarheidsmetingen zelf. De lezer zal dan ook tevergeefs zoeken naar gegevens over toepassingen van de leesbaarheidsformules en de informatie die deze verstrekken over de leesbaarheid van bepaalde geschriften.

De leesbaarheid in de betekenis van de begrijpelijkheid meten betekent objectief en kwantitatief bepalen hoeveel de lezer van een tekst begrepen heeft. De leesbaarheids-predictie tracht een antwoord te geven op de vraag hoeveel de lezer van een tekst zal begrijpen. De leesbaarheidsmeting en de -predictie staan in nauw verband met elkaar. De predictie steunt op de resultaten van de meting en omgekeerd wordt de meting nagenoeg uitsluitend beoefend in functie van de predictie.

Of een tekst begrijpelijk is, hangt niet alleen af van de moeilijkheidsgraad maar ook van de leesvaardigheid van de lezer. Op grond daarvan stelt schrijver dat de leesbaarheidsmeting aan inzichtelijkheid wint als ze beoefend wordt tegen de achtergrond van wat de wetenschap over de leesvaardigheid heeft te zeggen.

Het eerste hoofdstuk is dan ook gewijd aan de leesvaardigheid. Hij beschrijft vrij summier (23 blz.) wat recente Amerikaanse publicaties over de leesvaardigheid vermelden. Schrijver kiest voor het model van Gray en Robinson met de componenten: 1 woordperceptie; 2 comprehension; 3 reactie op en evaluatie van het gelezene; 4 assimilatie door fusie van vroegere meningen; 5 leessnelheid. Van Hauwermeiren voegt hier nog aan toe de component leesflexibiliteit (aanpassing leesteh-niek en -snelheid aan leesdoel en moeilijkheid tekst).

In het tweede hoofdstuk (88 blz.) behandelt Van

Hauwermeiren zeer gedegen de methodologische aspecten van de meting en predictie van de leesbaarheid. Naar mijn mening is dit het belangrijkste deel van deze studie. De schrijver heeft in dit hoofdstuk de informatie uit een groot aantal publicaties toegankelijk gemaakt voor zijn lezers, die zelf moeilijk of niet aan de originele bronnen zullen kunnen komen.

Schrijver bespreekt op een kritische wijze de leesbaarheidsvariabelen (woordmoeilijkheid, zinsmoeilijkheid, lengte van taaluitingen alsmede de variabelen die gekozen zijn om het causaal verband). Tevens behandelt hij: criterium, proefpersonen, correlatie tussen de variabelen en de operationeel gedefinieerde leesbaarheid. Ook komen nog aan de orde de formulevorm, handleiding, interpretatie, betrouwbaarheid en validiteit.

Hoofdstuk 3 schetst zeer uitvoerig de ontwikkelings-geschiedenis van de leesbaarheidsmeting tot 1970. Reeds in 1963 heeft G. R. Klare (The measurement of readability; Iowa State University Press) zo'n overzicht gepubliceerd tot en met 1959. Van Hauwermeiren houdt dezelfde indeling aan, t.w. 1, 1921-1934 de eerste formules; 2, 1934-1938 meer gedetailleerde formules; 3, 1938-1953 efficiënte formules; 4, 1953-1959 specifieke formules. Hij voegt er echter de nieuwere ontwikkelingen bij en meent de periode van de zestiger jaren te kunnen karakteriseren met: vereenvoudigde en geautomatiseerde formules alsmede een wetenschappelijke verdieping m.b.t. het leesbaarheidsonderzoek. In een voetnoot vermeldt hij dat G. R. Klare - toen zijn boek reeds ter perse was - ook een overzicht van de formules en andere middelen ter predictie van de leesbaarheid ontwikkeld sedert 1960 publiceerde.

In dit hoofdstuk vindt de lezer uitgebreide informatie over de talrijke leesbaarheidsformules en de eventuele bewerkingen ervan die voor het Engels ter beschikking zijn.

Het boek besluit met een opsomming van de 524 geraadpleegde publicaties, een personenregister, een zaakregister en een gespecificeerde inhoudsopgave. Wat de literatuuropgave en het personenregister betreft, moet de lezer er rekening mee houden dat de losse voorzetsels bij de eigennamen de alfabetische plaats bepalen, bijv. La Montagne is te vinden bij de 'l' en Van Hauwermeiren bij de 'v'.

R. Brouwer

Jochen Grell, *Techniken des Lehrerverhaltens*. Beltz Bibliothek 28, Beltz Verlag – Weinheim und Basel 1974, 327 blz. ISBN 3 407 50028 9.

Van leraren wordt verwacht dat ze over sociale vaardigheden beschikken en deze kunnen hanteren in professionele relaties die ze vooraf hebben gepland. Ze dienen tegen onderwijsleersituaties in kleine en grote groepen opgewassen te zijn, en deze te kunnen afstemmen op de leerdoelen van de leerling.

Steeds meer wint de overtuiging en het inzicht veld dat dit professionele gedrag te leren valt, en wel door informatie aan te vullen met trainingen.

Deze studie biedt die informatie, en vult deze op gekkige wijze aan met richtlijnen voor praktische oefeningen in verschillende deelaspecten van het leraarsgedrag. Van meet af aan deelt Grell – als didacticus die het onderwijzen niet laten kan – in gesprek met zijn lezer, de aankomende leraar. Hij confronteert hem met indringende vragen, zodat hij de informatie vooraf bij de vraag achteraf kan aanwenden. Op deze wijze ontstond een werkboek.

In hoofdstuk I wordt uiteengezet dat de leraar door onvoorziene classesituaties in een netelig pakket kan geraken, tenzij hij daarop door reflectie en training enigszins is voorbereid. Hoofdstuk II geeft een goed overzicht van het vele onderzoek dat gedaan is naar effectief lerarengedrag.

De auteur wenst – bij gebrek aan een criterium – zich te onthouden van een keuze uit de diverse onderliggende gedragsmodellen. Wat hem voor ogen staat is een ruim aanbod van mogelijkheden geven, zo dat de leraar zelf voorlopig kan uitmaken voor welk gedrag hij opteert. Al is Grell wel erg afkerig van ideologieën omtrent persoonsvorming (27), toch weet hij aan te tonen dat feedback noodzakelijk is om de leraar zicht te laten krijgen op zijn feitelijke handelen. Waar primaire feedback vanuit de leerlingen ontoereikend blijkt, moet secundaire feedback d.m.v. systematische observatie in deze behoefte voorzien. Het observatiesysteem voor analyse van de verbale interactie van Flanders en het daarvan afgeleide VICS bieden uitkomst. Ook hier gaan uitvoerige informatie en niet aflatende opgaven hand in hand, en krijgt de lezer amper gelegenheid aan de verwerking van de stof te ontsnappen. De hoofdstukken IV en V zijn geheel gewijd aan de beschrijving van functies, vaardigheden en strategieën van leraarsgedrag,

en de training daarin.

Van belang voor opleiders lijkt ons, dat Grell erop wijst dat de lerarenopleiding niet kan volstaan met het aandragen van informatie alleen (216). Laat de leraar-inspe zelf zijn doeleinden formuleren van zijn training (223), en wees dan bedacht op weerstanden tegen veranderen die de trainingssituatie mede bepalen!

Op kwalitatieve en kwantitatieve veranderingen t.a.v. reflectie op en flexibiliteit van leraarsgedrag doelen o.m. de volgende trainingen: oefenen in interactie-analyse, in waarneming van non-verbale signalen en bevorderen van motivatie van leerlingen. Oefenvormen als simulatie in kleine groepen, rollenspelen (239), microteaching en minicursus (246) kunnen worden uitgebreid met groepsdynamische trainingen, interpreteren van lesprotocollen, opereren in partnergroepjes en opstellen van andere lesgewoonten voor privégebruik (259 e.v.).

Terwijl al deze mogelijkheden niet alleen genoemd maar ook geïllustreerd worden met opgaven, wordt het karakter van werkboek nog extra versterkt door het aanhangsel dat een vijftigtal pagina's trainingsopgaven van uiteenlopende aard bevat, van herformulering van leerlingenvragen af tot een case over een uit de hand gelopen klassevoorval toe. De uitgebreide literatuur-opgave maakt, dat dit overzichtelijk en levendig geschreven werkboek met name geschikt is voor lerarenopleidingen. Omdat het materiaal beschikbaar stelt, doch de keuze van de einddoelen overlaat aan de leraar zelf en/of de opleiding, lijkt het me bruikbaar zowel voor initiële opleidingen als voor inservice-trainingen.

Sommige in deze studie verwerkte vragenlijsten zijn reeds voor ons land bewerkt. Ik denk aan de minicursus 'Effectief vragenstellen' van Borg c.s. (1972), welke onlangs aan het Instituut voor Onderwijskunde van de K.U. te Nijmegen werd samengesteld door Heeringa en Veenman (1975). Voor een verdere toepassing van dit materiaal in ons taalgebied zou een vertaling of bewerking zeker welkom zijn. Het is de moeite van het overwegen waard. Want: 'So weit die Wissenschaft vom Lehrerverhalten auch fortschreiten mag, Lehrer werden immer kreative und flexible Erfinder sein müssen' (130).

M. J. I. Bos

G. van Enckevort, J. E. G. C. Dibbits, E. Loppes Cardoso, R. Roels en A. C. J. de Vrankrijker, *Geschiedenis van het vormingswerk in citaten, deel 1, Volksontwikkeling en volksonderwijs tot 1850*, Tjeenk Willink Groningen, 1974, 186 p. f 15,—, ISBN 90 01 91844 1.

Het is verheugend wanneer een nieuw vak als de agologie, agogie, andragogiek, andragologie of hoe men het verder noemt, zich gaat bezig houden met zijn geschiedenis. De bedoeling van dit werk is niet slechts een geschiedenis te geven, maar de geschiedenis te laten spreken uit een aantal teksten, zodat de student zelf zijn conclusies kan trekken. De bloemlezing begint met de 18e eeuw. Hier ligt uiteraard het accent op het Nut,

maar we vinden ook teksten van Von Humboldt, Herbart, Condorcet, de Vlaamse rederijkers, uitspraken over armenscholen en het reglement van Felix Meritis uit Amsterdam. Een merkwaardige en bonte verzameling zal men zeggen: hier is immers veel ongelijksoortigs bij elkaar gebracht. Dit wordt veroorzaakt doordat een selectiecriteria ontbreekt, althans niet expliciet wordt gemaakt, zodat niet duidelijk is welk dit is. Impliciet

ademt het geheel, gezien de gekozen teksten met de inleidingen hierop, het 18e eeuwse verlichtingsoptimisme met zijn accent op rationele en rationalistische waarden en het vaste geloof in het succes van de 'planned change'. Daarop wijzen ook de veelvuldig gebruikte maar allerm minst duidelijke termen als professionalisering, institutionalisering en dergelijke.

De teksten worden voorafgegaan door een algemene inleiding van de hand van Van Enckevort, die bij de neolitische revolutie (revolutie? N.) tussen 6000 en 3000 v. Chr. begint. Hij gaat met grote stappen door het terrein der historie, plukt hier en daar een bloem, neemt ook dikwijls wat onkruid mee, terwijl hij waardevolle planten overslaat. Zijn inleiding is dan ook geen geschiedenis in eigenlijke zin – historisch besef is Van Enckevort volkomen vreemd – maar eerder een soort historische sociologie. D.w.z. dat zou ze kunnen zijn als er niet zoveel fouten in stonden (dat de eerste bibliotheek in Athene van keizer Hadrianus was, p. 8, of dat met de invoering van het kinderdoopsel lezen en schrijven voor volwassenen niet meer vereist was, p. 9 is gewoon onzin) enz.

Dit en het volgende is maar een bloemlezing en dan nog alleen uit de eerste bladzijden.

Hinderlijk zijn allerlei gratuite beweringen en zgn. verklaringen berustend op 'vermoedens' (de Renaissance-idee van de 'uomo universale' die fungeert als ideaal voor het vormingswerk, p. 11; dat soms grotere dorpen een school bouwen en deze zo uitgroeit tot een 'volkschool' p. 14; wat dat dan ook moge zijn!) enz.

Onbegrijpelijk soms zijn de typering (de joodse profeten als 'de eerste min of meer professionele volks-

ontwikkelaars', p. 7); ergerlijk uitdrukkingen als 'opvoeding van volwassenen' (p. 4).

We treffen merkwaardige waardeoordelen (bij de Reformatie is als 'een negatieve kant te signaleren dat hierbij het geloof boven de rede werd gesteld, de aanvaarding boven de discussie' p. 11) enz.

Ook in de inleidingen op de teksten is nog wel het een en ander te vinden (de reactionaire denkbeelden van De la Salle, p. 43; een man die n.b. door het stichten van een *leken*congregatie voor het onderwijs (w.s. de grootste ter wereld!) en het scheppen van vakonderwijs voor sociaal misdeelde jongens zijn tijd ver vooruit was, maar ja, hij was 'beïnvloed door de Contrareformatie'; een totaal ander oordeel echter op p. 15 en 21) enz.

Slordig en anachronistisch gebruik van allerlei begrippen is haast op elke bladzijde te vinden. Zo vinden we 'andragogie' bij Lycurgus, bij Herbart, bij Frederik van Eeden; wordt More een vroege communist genoemd, enz.

Het in veel vormingswerkliteratuur voorkomend gebruik van containerbegrippen treffen we ook hier. Zo'n woord is 'emancipatie' (p. 3); waaronder wordt begrepen de Vlaamse beweging, plattelanders, arbeiders en vrouwen, de katholieken, een ongelijksoortig gezelschap, dat nog uitgebreid zou kunnen worden met de joden, de dissenters, de kleine burgerij en de kinderen. Andere containerbegrippen zijn 'volk' en 'elite'. Met dit laatste wordt de geschiedenis vereenvoudigd tot een strijd van bovenliggende elites tegen die van onderliggende groepen (p. 7), een modieuze wijze van voorstellen, die het in bepaalde kringen altijd wel doet.

N. F. Noordam

Drs. H. H. Brinkhoff, P. W. Brouwer, Br. E. Gordijn, *Maatschappelijke Oriëntaties*, Zwijsen, Tilburg, 1973, 144 pag. f 9,75.

Dit werk is bedoeld als een inleiding in Cuma (KCML) voor het Hoger Beroepsonderwijs. De bedoeling van de wetgever van 1952 met dit vak voor de toenmalige Kweekschool was niet het een 'vak' te doen zijn in de schoolse zin van het woord, maar de leerlingen moesten er cultureel en maatschappelijk mondig door worden om een moderne term te gebruiken. De schrijvers hebben aan deze doelstelling vast gehouden. Hun inleiding is dan ook een studieboek geworden, waarbij de hulp van de leraar niet kan worden gemist, waarbij ook veel moet worden opgezocht in encyclopedieën en historische werken. Ze geven tevens veel discussiestof op een wijze die tot discussiëren uitnodigt. Een werk als dit is uiteraard vrij moeilijk, omdat het genuanceerd te werk

gaat en geen pasklare oplossingen geeft. Ook de onderwerpen zijn van behoorlijk gehalte en dus evenmin gemakkelijk: de historiciteit van de cultuur, het verband tussen (Griekse) theorie en (moderne) praktijk, de verhouding tussen de mens als sociaal en als individueel wezen, Marxisme en Christendom, Renaissance en Humanisme etc. Het boek werkt niet alleen met historische gegevens maar gaat ook te rade bij de psychologie, de filosofie en de sociologie. Het geeft tenslotte een uitvoerig notenapparaat met nadere aanwijzingen voor verdere studie. Aanbevolen, alleen, zou de uitgever het misschien in een wat moderner gewaad kunnen steken?

N. F. Noordam

H. F. M. Peeters, *Kind en Jeugdige in het begin van de moderne tijd* (ca. 1500–ca. 1650), Boom Meppel, 1966, 1975, 359 p., f 24,50, ISBN 90 6009 198 1.

De schrijver constateert dat veel moderne onderzoekers, historici, sociologen en pedagogen in de 18e eeuw een keerpunt zien in de beschouwingen over kinderen en

jonge mensen. Terecht, meent Peeters, hetgeen niet weg neemt, dat voordien het kind wel bestond en dat het niet alleen was een volwassene in zakformaat. Deze stelling

licht hij uitvoerig toe aan de hand vooral van literaire bronnen, die dus in de regel betrekking hadden op de 'hogere' standen. Peeters, zelf historicus en psycholoog, meent dat de geschiedenis veel zal kunnen hebben aan wat psychologen en psychoanalytici hebben gevonden. Over dit laatste kan men van mening verschillen: de geschiedenis geeft aan hoe zich allerlei begrippen hebben ontwikkeld en in welk verband ze voorkomen, de psychoanalyse echter schildert juist 'eeuwige' trekken. Juist is wel dat al deze begrippen bij het historisch onderzoek

verhelderend kunnen werken. Daarvan is ook deze dissertatie van 1966 het bewijs. Ze is ongewijzigd herdrukt en dat is jammer, want onze kennis van kinderen is met name tengevolge van het demografisch onderzoek in Engeland, Frankrijk en ook in ons land in de laatste jaren aanzienlijk toegenomen. Dat neemt echter niet weg dat dit boek allerminst verouderd is en nog steeds met vrucht kan worden gebruikt.

N. F. Noordam

A. I. Eijssenring, *Op weg naar een transculturele (ortho)pedagogiek*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1975, 91 pag., ISBN 90 12 00782 8.

De ondertitel van deze studie 'Inzichten in de problematische opvoedingssituatie van kinderen en jeugdigen uit allochtone milieus in Nederland', geeft aan dat we te maken hebben met een zeer aktueel onderwerp. Juist nu we in de donkere dagen van 1975 via de weg van terrorisme, een cultuurcrisis hebben zien losbarsten binnen één zo'n allochtone groep in Nederland, wordt extra duidelijk dat juist de sociale wetenschappen hier een dringende taak hebben.

We kunnen deze studie beschouwen als een 'pilot' studie op het gebied van de verkenning van probleemsituaties bij groepen jeugdigen uit Suriname en Zuid-Molukse milieus in Nederland. Het voorvoegsel 'ortho' is tussen haakjes geplaatst in de titel van het boek, omdat schrijver het accent legt op het ontstaan van probleemsituaties, maar er uiteraard ook andere, o.a. sociaal pedagogische aspecten aan de orde komen.

De studie omvat 6 hoofdstukken en een samenvatting en nabespreking, deze laatste ook in het Engels. In de bijlagen is een klein empirisch onderzoek opgenomen 'het onderzoek met betrekking tot Zuidmolukse en Surinaamse kinderen en jeugdigen in residentiële settings'.

Schr. noemt de niet-autochtone leden van onze samenleving de 'allochtonen' (Gr. allos = ander). Het gaat hier uiteraard niet alleen om de jeugdigen uit de reeds genoemde milieus, erfenis van ons koloniaal verleden, maar ook om de kinderen van buitenlandse werknemers, als Spanjaarden, Italianen, Marokkanen, Portugezen, Turken.

Het moge duidelijk zijn uit de bijzondere pedagogische opgaven, waarvoor al onze opvoeders staan in school-, residentiële-, en vormingsverband t.a.v. deze kinderen en jeugdigen dat een stuk theorievorming op transcultureel gebied een dringende noodzaak is. Uiteraard moest er direct gehandeld worden en daartoe ontwikkelen welzijnswerkers, begeleiders, leraren en groepsleiders praktische methoden en middelen. Maar men kan allochtone begeleiders horen verzuchten 'wat helpt het ons dat we ze in het Nederlands leren lezen, schrijven, rekenen als we niets van hun wereld begrijpen?' We kunnen er dan op rekenen dat we de allochtone groeperingen in een cultureel isolement bevestigen, waardoor vervreemding ontstaat en veel meer dan dat, een noodsituatie die zich kan aandienen als boven reeds gememoreerd. Schr.

tracht dan ook vooral bij de lezer vanuit een agogische wetenschap, die betrekking heeft op kinderen en jeugdigen in opvoedingsnood, de orthopedagogiek, meer begrip te ontwikkelen ten aanzien van bedoelde groeperingen. In het inleidende hoofdstuk geeft hij een omschrijving van het begrip 'transcultureel' als 'Kommunikatie tussen de landen in de wereld en de interculturele contacten van groepen in de Nederlandse samenleving met andere groepen die de dragers van culturen zijn 'aan de andere zijde'. Als opgave van de transculturele pedagogiek ziet hij met behulp van andere disciplines als de ontwikkelingspsychologie, de culturele antropologie, de sociologie, het bestuderen van opvoedingssituaties waarin het contact en de beïnvloeding van verschillende (sub)culturen een bijzondere plaats innemen,

In het tweede hoofdstuk wordt een overzicht in vogelvlucht gegeven van de orthopedagogiek, waarin de hulpverleningsrelatie centraal wordt gedacht. In het derde hoofdstuk wordt neurotisch en psychopatisch gedrag in transcultureel (ortho)pedagogisch perspectief geplaatst. De keuze van de schr. om de transculturele problematiek in ons land begrijpelijk te maken vanuit frustratie-agressie-mechanismen geeft uiteraard zijn beperkingen, maar is wel alleszins aanvaardbaar als een belangrijke optiek. Dit geldt temeer daar de schrijver steeds weer de verbinding legt met een pedagogisch denken en handelen. In het vierde hoofdstuk volgt een schets van socio-culturele en psychogene factoren met betrekking tot de opvoedingssituatie. De schr. gaat er hierbij vanuit dat zowel voor westerse als niet-westerse samenlevingen een duurzaam samenzijn van partners, als uitgangspunt voor gezinsvorming een realiteit is en blijft. Een 'gezin' moet dan niet alleen gezien worden als samengesteld uit natuurlijke ouders (moeder/vader) en kind(eren). 'Hieronder vallen ook die vormen waarin een moederfiguur of vaderfiguur of beiden in hiërarchische en opvoedingsrelatie staan ten opzichte van aan haar, hem of hen toevertrouwde kinderen, zoals dit ondermeer het geval is bij een pleeggezin of een adoptiegezin'. In deze zin en schr.'s bedoeling kan men interessante discussiestof vinden.

Bij de formulering van onderwijs en zijn functie in onze samenleving maakt de schr. zich in zijn doelomschrijving niet zo drastisch los van de wet op het l.o. 1920, als b.v. Van Kemenade in zijn Contourennota.

Waarschijnlijk blijft hij hierdoor dicht bij de realiteit van een nog brede laag.

Bij deze eerste verkenning kan men billijken dat schr. zich niet te zeer waagt aan futurologische aspecten. 'De school (het onderwijs) hebben wij de geïnstitutionaliseerde vorm van de edukatieve funktie van het gezin genoemd. Dat wil dus zeggen dat het onderwijs – zelf primair een edukatieve funktie heeft en niet uitsluitend gericht is op het verscherpen van intellectuele vermogens.' Dit citaat illustreert hoezeer de school ook een funktie heeft in de akkulturatiefprocessen van de allochtone kinderen en jeugdigen. Evenzeer maakt het duidelijk hoe de school de plaats kan zijn waar de eerste kultuurbotsingen zichtbaar en voelbaar worden. De taalverwervingsproblemen spelen hierin een uitermate belangrijke rol.

In het vijfde en zesde hoofdstuk geeft schr. aandacht aan de achtergronden en problemen m.b.t. de opvoe-

dingssituatie van kinderen en jeugdigen uit Suriname en Zuid Molukse milieus in Nederland.

De geraadpleegde literatuur is in een apart gedeelte vóór de bijlagen opgenomen. Helaas is het empirisch gedeelte van deze studie zwak van opzet, waardoor ook de resultaten weinig zeggend zijn en zeker niet in overeenstemming met de problematiek die in de betrokkenen leeft. Een enquête door doctoraal studenten houdt bij een emotioneel zich afsluitende probleemgroep nu eenmaal risico's in.

We zouden deze verkennende studie in het bijzonder willen aanbevelen bij de opleidingen in sociale en pedagogische akademies en binnen middelbare en universitaire opleidingen. Zij houdt tevens een dringende uitnodiging in tot verdere ontwikkeling binnen de sociale wetenschappen.

A. J. Wilmink

Louis Emmery: *Can the school build a new social order?* Elsevier Scientific Publishing Company, Amsterdam 1974, 220 blz.

Na een verblijf van zeven jaar bij de O.E.C.D., waar hij zich bezig hield met problemen die in verband staan met onderwijsekonomie, onderwijsplanning en onderwijsbeleid, biedt de auteur ons dit boek aan bij wijze van testament. Het is voor een wetenschappelijk werk vrij vlot geschreven, biedt veel informatie en is uiterst aktueel. Voordien schreef deze internationale Nederlander tesamen met M. Frank, O. F. Staleman, P. de Wolff en R. Ruiter: *De ekonomie van het onderwijs* (Pré-adviezen Vereniging voor de Staathuishoudkunde) 's-Gravenhage 1968.

Emmery brengt – op geheel eigen wijze – verslag uit van de meer recente ontwikkeling van het denken over onderwijs en vorming in het voor onder meer West-Europese landen vaak zo invloedrijke internationale forum van wetenschappers en beleidsmensen rond de O.E.C.D. Het is dan ook verhelderend de beleidsstukken van Van Kemenade c.s. (vooral de Contourennota) eens te bekijken tegen de achtergrond van het hier samengevatte stuk internationale denken. Van veel nut lijkt voor ons land evenzeer de aanzet in dit internationale forum tot een meer interdisciplinaire benadering van onderwijs- en vormingsvraagstukken; daaruit kan ons inziens de vraag worden afgeleid of het niet tijd wordt de onderwijskunde ook meer interfakultair te gaan beoefenen.

De kern van het boek vormt de analyse die Emmery biedt van de 'rat race' of de 'ring dance of madness' die ons zich al maar uitdijend onderwijs kenmerkt. Hij laat op zeer indringende wijze zien, dat de tendens van steeds meer aaneengesloten-onderwijs-oudeugdige-leeftijd een doodlopende weg is. Het principe van de nul-korrelatie tussen een bepaald onderwijsniveau en beroepskansen – dat van toepassing is wanneer vrijwel iedereen met succes aan onderwijs op een bepaald

niveau deelneemt – en de wet van de 'last entry' illustren, dat steeds opnieuw kwantitatieve en kwalitatieve cycli van frustraties wachten voor met name de lagere milieus, wanneer het *huidige onderwijs steeds opnieuw zonder meer verder (!M.S.) wordt uit-gebreid*, mede door de distinctie-drift van oude en nieuwe élites. Een beleid gericht op 'gelijkere kansen' dreigt volgens Emmery de 'rate race' bovendien nog te versnellen en te intensiveren. Om deze uitzichtsloze, dwaze wedloop te stoppen (met o.a. ten dele overbodige 'rare specialists' als eindprodukt) beveelt Emmery als meest reële oplossing een strategie aan van 'recurrent education'. Aldus kan volgens hem de toename van onderwijskansen -voor-een-ieder beter in overeenstemming worden gebracht met de motivatie van het individu en diens beroepskansen.

In de inleiding stelt Emmery, dat het boek in de eerste plaats gaat over het effect van onderwijs op de levenskansen van mensen en in de tweede plaats over onderwijsbeleid en planning als middel om het onderwijs meer systematisch in verband te brengen met de maatschappelijke en individuele behoeften, zoals deze in de zeventiger jaren opduiken. Zijn informatie-rijk verslag beslaat de periode na 1950.

Een omissie achten wij het dat, in tegenstelling tot de aanbodzijde (het onderwijs), nagenoeg niet wordt ingegaan op herstructurering en herprogrammering van de vraagzijde (de arbeidsplaatsenstructuur en de arbeidskwalifikaties), alsmede op de arbeidsplaatstoewijzing. Ook op vragen betreffende herijking van de arbeidswaardeleer en vooral die met betrekking tot bestaande en wenselijke ekonomische en maatschappelijke orden, wordt ons inziens niet of onvoldoende ingegaan.

M. Santema

Mededelingen

Inhoud andere tijdschriften

Info

7e jaargang, nr. 3, januari 1976

Gelijkheid van kansen: een sprookje?, door N. Soeters en K. Visser

Pedagogisch Tijdschrift Forum voor Opvoedkunde

1e jaargang nr. 2, februari 1976

Barend Frederik Nel (1905-1975), door F. W. Prins
Beknopte intellectuele biografie van Barend Frederik Nel, door P. J. J. Du Plessis

De middenschool, en dan? door F. Haanstra

Planwetenschap in discussie (inleiding), door J. D. Imelman

Planwetenschap in discussie, door B. Laverman en S. Miedema

Massamedia en pedagogie: vijandige broeders? door H. Dejonghe

Kroniek

Boekbespreking

Ingekomen boeken en tijdschriften

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

15e jaargang, nr. 2 februari 1976

Redactioneel

Regionale trainingsbijeenkomsten 1976

Leren lezen (1): de basisprocessen, door H. J. Kooreman

Boekbesprekingen

Berichten

Ontvangen boeken

Albert H., *Theorie en kritiek*. Opstellen over theoretische vorming, hermeneutiek en waardenvrijheid in de sociale wetenschappen, Boom, Meppel, 1976, f 28,50

Goor-Lambo G. van, *Wat wordt er van dat kind?* Een follow-up onderzoek van 220 pedologische instituut-schoolkinderen, Tjeenk Willink, Groningen, 1975, f 36,—

Hulst J. W., *De betekenis van de z.g. Tweede Aufklärung voor de theoretische en historische pedagogiek*. Afscheidscollege door Johan W. van Hulst bij zijn aftreden als hoogleraar aan de Subfaculteit der Pedagogische en Andragogische Wetenschappen van de Vrije Universiteit te Amsterdam

Menze Cl., *Die Bildungsreform Wilhelm von Humboldts*, Schroedel, Hannover, 1975, DM. 49,80

Oomkes F. R., *Handboek voor gespreksttraining*. Programmeren, werkwijzen, hulpmiddelen, procedures en oefeningen. Boom, Meppel, 1976, f 37,50

Rapoport A., *Conflicten in sociale systemen* (Conflict in Man-made Environment, 1974), Spectrum, Utrecht, 1976, f 11,—

Ontvangen rapporten

V.S.O.-Vademecum III *Evaluatie vanuit doelstellingen*, Pedagogisch Bureau van het Nationaal Secretariaat van het Katholiek Onderwijs, Brussel

Current Contents - 4e kwartaal 1975, Vereniging De Samenwerkende Landelijke Pedagogische Centra, Amsterdam